

MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK'ÜN) "SÖYLEV"İ

Dr. Selâhi R. SONYEL

Ankara'daki İngiliz diplomatik temsilcisi, 2. sekreter R. H. Hadow'un, o sırada İstanbul'da bulunan İngiliz büyükelçisi Sir George Clerk'e 15 Ekim 1927'de bildirdiğine göre, o gün, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 3. Kongresi, Ankara'da, Büyük Millet Meclisi binasında oturumlarına başlıyor; buna, 315 milletvekilinin tümü ve Türkiye'nin her yanından gelen 200 parti üyesi katılıyordu. Hadow'a bakılacak olursa, Kongrenin başlıca amacı, Türk Ulusal Akımı'nın tarihini bizzat partinin ulu önderinin ağzından dinlemek ve bunu, Türkiye'nin oğul ve kızlarına istenilen açıdan öğretmekti.

Gazi, yakın dost ve danışmanlarının son birkaç aydan beri çoğu kez gözden geçirmekle görevlendirildikleri, dikkatle hazırlanmış ve elle yazılı bir metinden yararlanarak, kendine özgü enerjiyle, günde yedi, sekiz, hatta dokuz saat olmak üzere, altı gün konuşuyordu. Cumhurbaşkanı; kullanacağı sözcüklerin gerçek anlamına o denli önem veriyordu ki, her gece, sabahın saat 2'sine dek, hatta daha sonraları, dostları, söylevin ertesi gün saat 10'da okunacak olan bölümüne "son bir cilâ vurmaya" çağırıyorlardı. Dinleyicileri daha çok "inandırmak için", ilginç her belge-olanaklıysa belgenin aslı - sağlanarak teşhir ediliyor; söylev'i, tarihi bir olay yapmak için gerekli tüm ölçümlere başvuruluyordu.

Her devletten bir kişi olmak üzere, Kongre'ye davet edilen yabancı devlet temsilcileri veya sekreterleri de oturumlarda hazır bulunuyorlardı. Cumhurbaşkanı, konuşmasına, "19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktım..." sözleriyle başlıyor; daha sonra, olayların gelişimini vurgulamaya büyük dikkat gösteriyordu. Yüce öğretmen, daha sonra ülkenin her yanına dağılarak Türkiye'nin yeniden dirilişi haberini yayacak olan "sadık havarilerine" ders veriyordu.

Yine Hadow'a bakılacak olursa, tüm söylev süresince en kötü rol İngiltere'ye atfediliyor; Fransa'dan biraz ve Yunanistan'dan, da pek doğal olarak, gittikçe pek çok söz ediliyordu. Daha sonra İtalya'-

ya da değiniliyor; Ulusalçıların savına karşı çalışan tüm hainler doğal olarak açıkça ifşa ediliyordu.

İngiltere Dışişleri Bakanlığı yetkililerden G.W. Rendel, Gazi'nin söylevine ilişkin olarak şu yorumda bulunuyordu:

“Söylev'in, tarih olarak, herhangi bir değeri olması ihtimali yoktur... Ancak, İngilizlere karşı güçlü bir önyargıya yol açacağından üzüntü vericidir”.

Ama öteki yetkililerden D.G. Osborne, söylev'in “zarar vereceğini” sanmıyordu.

Bu arada, İngiliz büyükelçisi Sir George Clerk, 26 Ekimde Londra'ya gönderdiği yazıda, Gazi'nin söylev'ini, “ilk bakışta, başarılı bir Diktatörün kendi kendini övmesi gibi görünen çarpıcı bir atılım” olarak niteliyor, şöyle diyordu:

“İstanbul ve İzmir dışında Türkiye, Gazi'nin bu ülkeyi yenileştirme çabalarının anlamını pek kavramayan, dağınık, cahil ve okuma yazma bilmeyen köylüler ülkesidir. Dolayısıyla, söylev, Türk köylülerinin kafalarına siyasal eğitim ilkelerini en iyi biçimde yerleştirmek için hazırlanmış ve verileceği zaman ona göre ayarlanmıştır...”

Kemal, söylev'i, her gün saat 10'da başlayarak gece saat 9'a dek, altı günde vermiştir... Gazi'nin bu denli fiziki bir çabaya katlanması, onun sağlığının iyice olduğunu biraz gösterir. Kongrenin daha sonraki oturumlarına katılan (İngiliz temsilcisi) Helm, ancak sona doğru Mustafa Kemal'in sesinde yorgunluk sezildiğini bildirdi. Söylev'in büyük bir bölümünü ılımlı ve sabit bir tonla okudu ve sesini, arada sırada bir konuyu vurgulamak amacıyla yükseltti”.

Söylev'in bir özeti, *Milliyet* gazetesinin 16 ile 23 Ekim tarihleri arasındaki sayılarında yorumlarla birlikte yayımlanıyordu. Clerk, yazısını şöyle sürdürüyordu:

“Bırakışma evresi ve Cumhuriyetin ilk günleri hakkında Türk açısından bir rapor olarak, söylev, tarihi bakımından oldukça ilginçtir... Söylev'in en önemli tüm noktaları, pek doğal olarak Gazi'nin başarılarını anımsar ve vurgular, ama kullanılan dil pek gururlu olmadığı gibi olaylar da pek abartılmış değildir...”

O (Gazi), son mücadelede, yine ve yine kendi kararının durumu kurtarmış olduğunu açıkça ima eder. Kısaca, Türkiye'nin

yeniden doğuşuna yol açan bu yorucu, ama başarılı yılların kendi yapıtı olduğunu, pek haklı olarak öne sürer, ama, İsmet, Fevzi v.s.'yi cömertçe över.

Bay Helm'in bana anlattığına göre, oturumun sonuna doğru Gazi'nin sesi hemen hemen duyulmayacak kadar kesiliyor, ama kendine çeki düzen vererek, Türk Gençliği'ne, bir istilâcı önünde bile, görevlerinin Cumhuriyeti kurtarmak olduğunu öğütleyerek sözlerini bitiriyor; bu son sözleri (Gençliğe hitabesi), dinleyicilerini ve bizzat kendisini o denli çöştürüyordu ki, o (Gazi) ve dinleyicilerinin çoğunun gözleri yaşarıyordu".

Mustafa Kemal, Türk Gençliği'ne şöyle sesleniyordu:

Ey türk Gençliği!

Birinci ödevin; Türk bağımsızlığını, Türk Cumhuriyetini, sonsuzluğa değin korumak ve savunmaktır. Varlığının ve geleceğinin biricik temeli budur. Bu temel senin en değerli güven kaynağıdır. Gelecekte de, yurt içinde ve dışında, seni bu kaynaktan yoksun etmek isteyen düşmanlar bulunacaktır. savunmak zorunda kalırsan, ödevine atılmak için, içinde bulunacağın durumun olanaklarını ve koşullarını düşünmeyeceksin...."

İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nda, yetkililerden James Morgan, Gazi'nin söylevine ilişkin olarak şu yorumda bulunuyordu:

"Gazi, 1919'da Anadolu'ya ayak bastığı günden 1923'de Cumhuriyeti kurduğu güne dek geçen evrede yer alan olayları ılımlı ve doğru biçimde anlatıyor... İngiltere'ye insaf gösteriyor..."

Öteki yetkililerden G.D. Osborne şunları ekliyordu:

"Söylev'in, tarihe ciddi bir katkıda bulunması muhtemeldir"¹.

1 İngiliz Devlet Arşivi (Public Record Office); İngiltere Dışişleri Bakanlığı belgeleri, FO, 371/12321/E 44921: Büyükelçi Sir George Clerk'in 20.10.1927'de İstanbul'dan Londra'ya gönderdiği yazı; ilişkide, R.H. Hadow'un 15.10.1927'de Ankara'da kaleme aldığı rapor. Yazarın, yakında yayımlanacak olan *Atatürk-British Reminiscences* (İngiliz Anılarında Atatürk) adlı yapıtından.